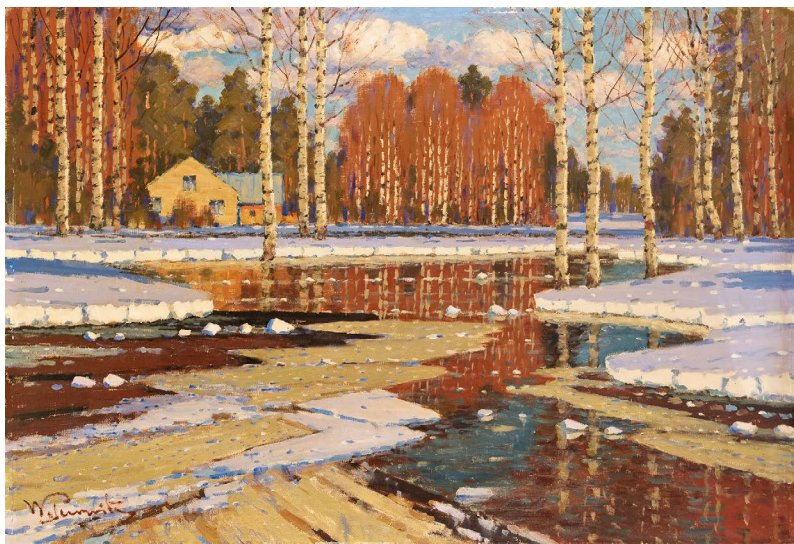

Lidé jako my

Antologie
současné lotyšské
literatury

Lidé jako my

Antologie současné lotyšské literatury

Recenzenti: PhDr. Libuše Valentová, CSc.
PhDr. Vladimír Kříž

Uspořádala Anna Sedláčková
Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum
Praha 2024
Redakce Adéla Petruželková
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

Ilustrace na obálce:
Vilhelms Purvītis (1872–1945): Pavasara ainava (Marts),
[Jarní krajina (březen)], 30. léta.
Olej na plátně, 96,5 × 141 cm.
Sbírka Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Rīga,
inv. č. VMM GL-1189

This book was published with the support
of Latvian Literature Platform.

© Univerzita Karlova, 2024
Texts © Inga Ābele, Guntis Berelis, Jana Egle, Valts Ernštreits,
Inga Gaile, Kristīne Ilziņa, Ilze Jansone, Andris Kalnozols,
Svens Kuzmins, Ieva Melgalve, Ligija Purinaša, Rvins Varde,
Māra Zālite
Translation © Nad'a Dřizga, Milan Hoplíček, Lenka Matoušková,
Ondřej Muroň, Anna Sedláčková, Denisa Šelelyová,
Michal Škrabal, 2024
Editor © Anna Sedláčková, 2024
Foreword © Pavel Štoll, 2024
Cover photo © Collection of the Latvian National Museum of Art,
Rīga, inv. no. VMM GL-1189

ISBN 978-80-246-5939-8
ISBN 978-80-246-5940-4 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

VALTS ERNŠTREITS: LIDÉ JAKO MY

Z livonštiny přeložila Anna Sedláčková

* * *

Lidé jako my
nezůstanou na jednom místě,
jejich neklidná mysl a omezená znalost světa,
jejich zvláštní, tvrdohlavá víra,
jim to nedovolí.

Lidé jako my
chtějí jít dál
za rozbřesku, za soumraku,
po zemi, po vodě, po všem –

a ještě dlouho po tom, co čas
zapráší jejich stopy
pohrbí je pod prachem
a vymaže z knih
lidé jako my se věčně toulají po různých koncích světa,
v mlze, zrcadlení.

Takových, jako jsme my
se nelze zbavit –
drží se jako bodláky,
jako plevel se musí vytrhnout ze země i s kořeny
jako plevel opět pozvednou hlavy, potichu
jako trn v srdci světa.

Lidé jako my
jen tak nezemřou.

Lidé jako my
nezemřou nikdy.

Předkládaná antologie současné lotyšské prózy je významným příspěvkem k českým překladům z lotyšské literatury. Ty mají už více než stoletou historii a na některé z dříve přeložených autorů přímo či nepřímě navazují i současní lotyšští tvůrci, včetně těch, kteří jsou obsaženi v naší antologii. V následujícím textu se pokusíme charakterizovat období, kterými česko-lotyšské literární vztahy 20. a 21. století prošly, a shrnout dílo našich překladatelů z lotyštiny.

Lotyšská literatura byla u nás poprvé výrazně představena v roce 1910, kdy v tehdy populární Ottově světové knihovně vyšly čtyři povídky klasika lotyšského psychologického realismu Rūdolfa Blaumanise pod názvem *Lotyšské povídky*. Jejich překladatelem byl moravský katolický kněz a překladatel z více než třiceti literatur Alois Koudelka (pro *Lotyšské povídky* použil pseudonym O. S. Vetti) a čeština byla třetím jazykem (po estonštině a lotyštině), v němž vyšla podobná Blaumanisova sbírka. Blaumanis byl častot prvním autorem, jehož dílo proniklo za hranice Lotyšska, k nám dokonce dvakrát. Rozsáhlý výběr krátkých próz *Smrt na kře a jiné povídky* vyšel v roce 1959, sice v nakladatelství Svět sovětů, ale paradoxně přerušil řetěz překladů ideologizované lotyšské sovětské literatury 40. a 50. let a ohlásil český zájem o lotyšskou klasickou literaturu. Zásadní roli při tom sehrál překladatel výboru Vojtěch Gaja, rovněž z Moravy a z katolického prostředí, vysokoškolský učitel pronásledovaný komunistickým režimem pro svou víru.

Lotyšsko získalo samostatnost pouhé tři týdny po Československu (18. 11. 1918) a mezi oběma novými státy ve 20. a 30. letech probíhala relativně intenzivní a dosti všestranná spolupráce, přesto literárních překladů vzniklo málo. Většina z nich byla spojena se členy či sympatizanty

Československo-lotyšské společnosti (1925–1940), mezi válkami nejvýznamnější české společnosti přátelství s pobaltskými státy. Předsedal jí až do své smrti Josef Zubatý, přední český indolog, baltista a bohemista, tehdy předseda České akademie věd a umění, který se jako jeden z prvních zahraničních lingvistů začal zabývat také lotyšským jazykem a folklorem a napsal mimo jiné heslo o Lotyších a jejich literatuře do Ottova slovníku naučného (1900). Společnost sídlila v Praze s pobočkou v Brně, měla velmi reprezentativní složení i činnost a zabývala se také literárními překlady. Jednatel společnosti Hanuš Entner vydal novoromantické literární *Pohádky* (1929) Kärlise Skalbeho (později přeložené znovu ve velkém výboru) a *Dvě lotyšské povídky* (1937) romantika Jānise Porukse. Další člen společnosti, Lotyš žijící v Praze Nikolajs Skudre přeložil román *Lůžko bohů* (1930, *Dievu gulta*, 1923) Jānise Veselise. Toto expresionismem ovlivněné dílo je věnováno dramatickým bojům za udržení nezávislého Lotyšska po první světové válce a reflexím o nich. Zřejmě nejvýznamnějším překladem z první republiky je však „prozaická poema“ *U Straumēnū* (1939, *Straumēni*, 1933) Edvartse Virzy, který začínal jako symbolistní dekadent a nakonec se stal novoklasicistním „pozitivistou“, vyznávajícím tzv. tradiční hodnoty ne nepodobné hodnotám českého ruralismu (Virzovo dílo bylo za sovětského období zakázáno). *U Straumēnū* je podobenstvím o roce života na venkovském statku, který je zároveň synekdochou lotyšského státu a světa vůbec. Překladatel Alois Václav Červín byl vzděláním teolog a chemik, působil jako učitel a také činitel české pravoslavné církve a šlo zřejmě o jeho jediný vydaný literární překlad, přičemž soudobá kritika ho přijala s uznáním.

V roce 1940 bylo Lotyšsko stejně jako celé Pobaltí anektováno Sovětským svazem na základě tajného dodatku paktu Molotov–Ribbentrop, sovětský teror po roce vystřídal teror nacistický (zejména holocaust) a od konce druhé

světové války až do roku 1991 bylo Lotyšsko opět svazovou sovětskou republikou. Památka na spolupráci mezi „buržoazním“ Československem a Lotyšskem byla po válce co nejvíce potlačována a její bývalí aktéři byli často různě perzekvováni, avšak vztahy se paradoxně rozvíjely velmi intenzivně, a to v rámci československo-sovětské spolupráce. Ve čtyřicátých a padesátých letech byly aktuální zejména románové epeje o budování sovětského Lotyšska a druhé světové válce. Do češtiny nejpřekládanějším lotyšským autorem všech dob se tehdy stal Vilis Lācis, v meziválečném Lotyšsku populární prozaik, který se později dal do služeb sovětského státu a jako vládní činitel nesl spoluzodpovědnost za masové deportace obyvatel Lotyšska na Sibiř. Do češtiny byl přeložen jeho předválečný román *Syn rybáře* (1951, *Zvejnieka dēls*, 1933–1934), který ještě není tak ideologizovaný jako jeho pozdější monumenty socialistického realismu *Bouře* I–III (1951–1953, *Vētra*, 1946–48), *Kováři budoucnosti* (1953, *Nākotnes kalēji*, 1943), *K novému břehu* (1953, 2. vyd. 1955, *Uz jauno krastu*, 1952) a *Ztracená vlast* (1956, *Pazudusī dzimtene*, 1941). Tři z těchto románů byly přeloženy z ruštiny (Milada Šimková, Vladimír Švagr, Vlasta Sušanková a Bořivoj Bartoš), v případě *Syna rybáře* za lotyšské redakce pravděpodobně rodilého mluvčího Herberta Ungara. Román *K novému břehu* přeložili z lotyštiny Miroslav Lukáš a Kristina Kranyšová, *Ztracená vlast* je prvním knižním lotyšským překladem Vojtěcha Gaji. K tomuto typu literatury se řadil i román *Stále výš* (1950, *Pret kalnu*, 1948) Anny Sakse přeložený z ruštiny L. Weinfurtrovou.

Na přelomu padesátých a šedesátých let Vojtěch Gaja přeložil několik literárně méně významných, avšak ideologicky přijatelných románů s atraktivními tématy, jako byl příběh z námořního prostředí *Pod křídly albatrosa* (1958, *Zem albatrosa spārniem*, 1956) španělského interbrigadisty Žanise Grīvy, antifašistická novela Miervaldisa Birzeho *Pro všechny kvetou růže* (1962, *Visiem rozes dārzā ziedi*, 1958)

nebo dobrodružný román *Soudruh mauser* (1962, *Biedrs mauseris*, 1960) Anatolse Imermanise a Gunārse Ćirulise. Další z románů této autorské dvojice *Byt bez čísla* (1960, *Dzīvoklis bez numura*, 1952) přeložila Alba Šimková, pravděpodobně původem Lotyška. Její hlavní zásluhou je ovšem překlad románu *Zelená země* (1958, *Zaļā zeme*, 1945) od jednoho z nejplodnějších spisovatelů a nejdůraznějších prosazovatelů socialistického realismu v Lotyšsku Andrejse Upītse. Tato kulturněhistorická epopej o vývoji lotyšského rolnictva druhé poloviny 19. století je považována za jedno z mála lotyšských děl, které přežilo období stalinismu a zůstalo aktuální dodnes.

Po roce 1962 vydávání lotyšské literatury v češtině začalo stagnovat, očividně pro nedostatek překladatelů. Oblibu získal dívčí román ze sovětské současnosti *Modrý vrabec* (1967, *Zilais zvirbulis*, 1965), který se spolu s pokračováním *To je moje doba* (*Tas ir mans laiks*, 1969) dočkal ještě dvou vydání v letech 1971 a 1974, a v roce 1972 byl dokonce uveden jako film Československé televize. Autorkou obou románů byla Anna Brodele. Lotyšské dívčí romány později vyšly ještě dva: *Dívčí souboj* (1974, *Meiteņu divkauja*, 1972) od Cecīlij Dinere a *Mezi námi děvčaty* (1983, *Starp mums, meitenēm, runājom...*, 1976) od Zenty Ērgle. Všechny přeložil Vojtěch Gaja. Ten byl po vyhazovu z učitelského místa na olomoucké univerzitě v roce 1958 nasazen do průmyslové výroby, rehabilitován byl až v roce 1968 a teprve od roku 1972 se mohl vrátit na svou alma mater, alespoň jako úředník rektorátu. Tehdy také začalo jeho nejplodnější překladatelské období zahájené povídkami *Hořící ostrov* (*Degoša sala*, 1912) a *Čeledínovo léto* (*Kalpa zēna vasara*, 1908, obě pod prvním názvem 1974) klasika lotyšského novoromantismu a impresionismu Jānise Akuraterse a tzv. „anekdotickými novelami“ jednoho ze zakladatelů moderní lotyšské krátké prózy ve 20. letech minulého století Jānise Ezeriņše pod názvem *Oběd s hudbou* (1977, *Pusdienas ar*

mūziku). Z díla již zmíněného Andrejse Upītse Gaja přeložil román o revoluci roku 1905 v Lotyšsku *Severní vítr* (1975, *Ziemeļa vējš*, 1921) a do lotyšského rybářského prostředí na konci druhé světové války české čtenáře uvedl románem *Kašparova dvojčata* (1973, *Velnakaula dvīņi*, 1966) Egonse Līvse.

Gaja pokračoval překlady děl nejvýznamnějších lotyšských prozaiků 70. a 80. let 20. století. Patří k nim Alberts Bels, autor krátkých tzv. „konceptuálních“ románů, vyznačujících se koncentrovaným dějem, experimenty s časoprostorem, filozofickým podtextem a často i detektivní zápletkou: *Vyšetřovatel* (1970, *Izmeklētājs*, 1967), *Klec* (1976, *Būris*, 1972) a *Hlas volajícího* (1981, *Saucēja balss*, 1973). Výraznou představitelkou modernismu v lotyšské psychologické próze, která inspirovala i některé autorky předkládané antologie, byla Regīna Ezera, z jejíhož díla Gaja přeložil tradičněji pojaté prózy *Léto dlouhé jeden den* (1976, *Vasara bija tikai vienu dienu*, 1974) a *Studna* (1978, *Aka*, 1972). Výbor z jejích fantastických a tragikomických tzv. zoologických novel, v nichž se prolíná lidský svět se zvířecím, přeložila z ruštiny Marie Táborská pod názvem *O psech a lidech a jiné povídky* (1984). Překladatelsky náročné byly jistě romány slavného sovětského hudebního skladatele Margerise Zariņše, který vstoupil do literatury až v pozdním věku se vši svou kulturněhistorickou a muzikologickou erudicí a své romány pojal jako extravagantní experimenty, do nichž zapojoval kuchařské recepty, venkovské kalendáře nebo noty, mísil v nich tragično s grotesknem a realitu s fikcí: *Nepravý Faust aneb Opravená a doplněná kuchařská kniha* (1978, *Viltotais Fausts jeb pārlabota un papildināta pavārgrāmata*, 1973) a *Kalendář kapelníka Kociņše* (1986, *Kapelmeistara Kociņa kalendārs*, 1982). Z díla předního, psychologicky, sociologicky i historicky orientovaného prozaika Zigmundse Skujiņše Gaja přeložil částečně autobiograficky inspirované romány *Pán v nejlepších letech* (1981, *Virietis labākajos*

gados, 1974) a *Paměti mladého muže* (1985, *Jauna cilvēka memuāri*, 1981). Gaja také představil českému čtenáři méně časté žánry a témata lotyšské literatury: kriminální romány Andrise Kolbergse *Akt s puškou* (1985, v originále *Fotogrāfija ar sievieti un mežakuili*, *Fotografie ženy s kancem*, 1983) a *Člověk běžící přes ulici* (1988, *Cilvēks, kas skrēja pāri ielai*, 1978), humoristické povídky *Večeře s klaunem* (1984, *Vakariņas ar klaunu*) Andrise Jakubānse a román se sportovní tematikou *Vrať se na start* (1979, *Distance bez finiša*, 1971) Raimondse Pormalise. Z ruštiny byl Ludmilou Duškovou přeložen jeden z mnoha románů Visvaldise Lāmse *Trasa* (1982, *Trase*, 1980).

Sedmdesátá a osmdesátá léta se stala zlatým věkem českých překladů z lotyštiny, který z hlediska kvantity dosud nebyl a pravděpodobně ani nebude překonán. Vydávání lotyšské prózy bylo tehdy financováno v rámci propagace sovětských literatur a aktivně působili dva erudovaní překladatelé, oba v důchodovém věku. Spolu s Vojtěchem Gajou to byl Radegast Parolek, profesor rusistiky na Filozofické fakultě, jenž se už v šedesátých letech začal zabývat badáním o literaturách národů Pobaltí, zejména Lotyšů (jeho matka byla lotyšského původu). Díky své monografii *Srovnávací dějiny baltických literatur*, napsané ještě koncem šedesátých let, ale vydané až v roce 1982, první svého druhu na světě, je považován za zakladatele české literárněvědné baltistiky. Navíc Parolek v letech 1989–1990 založil studium litevštiny a lotyštiny na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, které absolvovala i většina překladatelů naší antologie. Sám Parolek se jako jediný v českých zemích věnoval převážně lotyšské poezii a folkloru (do prózy pod názvem *Souboj nad propastí* přeložil epos *Lāčplēsis* Andrejse Pumpurse, dále výbor z poezie Jānise Rainise *Daleké ozvěny*, antologie lidové poezie *V kruhu krásy*, antologie děl pobaltských básníků *Nádherné stromy lásky* a antologie z děl básníků 19. a 20. století *Les duší*). Jeho nejvýznamnějším překladem lotyšské

prózy je bezesporu reprezentativní výbor lyrizujících literárních pohádek novoromantika Kárlise Skalbeho *Jak jsem plul ke královně Severu* (1983) z první poloviny 20. století, které u nás už před válkou představil zmíněný Hanuš Entner.

Po české sametové a pobaltské zpívající revoluci, na jejímž konci v roce 1991 Lotyšsko plně obnovilo svou meziválečnou nezávislost, se česko-lotyšské vztahy, včetně literárních, opět ocitly ve zcela nové situaci. Byla navázána všestranná a dosti intenzivní, zpočátku dvoustranná mezinárodní spolupráce a později též spolupráce v rámci Evropské unie, bylo obnoveno diplomatické zastoupení Lotyšska, založen Česko-lotyšský klub (dnes spolek), navazující na předválečnou Československo-lotyšskou společnost, na Univerzitě Karlově v Praze a později i na Masarykově univerzitě v Brně se začala vyučovat lotyština. Zpočátku však chyběli překladatelé – Vojtěch Gaja zemřel v roce 1992, Radegast Parolek se věnoval nově založeným baltistickým oborům a vydával své dřívější básnické překlady a nová generace letonistů se teprve připravovala na své debuty. Překladatelská činnost se také musela přizpůsobit novým tržním podmínkám a omezeným možnostem českých nakladatelství, vznikla však možnost finanční podpory lotyšského Státního fondu kulturního kapitálu a také metodické a organizační pomoci Lotyšského literárního centra, dnes platformy Lotyšská literatura. Díky této podpoře v novém tisíciletí vydávají své literární překlady absolventi české univerzitní letonistiky. Prvním z nich byla dokumentární autobiografická próza lotyšské političky a spisovatelky Sandry Kalniete *V plesových střevíčkách sibiřským sněhem* (2005, *Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos*, 2001) s tématem sovětských deportací lotyšského obyvatelstva na Sibiř, dodnes zásadním pro lotyšskou literaturu a zastoupeným i v naší antologii. Překlad byl debutem Michala Škrabala, jenž pokračoval postmodernismem ovlivněným románem o drsné realitě sovětského Lotyšska z pera Paulse Bankovskise *Čeka, bomba, rokenrol*

(2009, *Čeka, bumba & rokenrols*, 2007). Výrazný impulz pro rozvoj česko-lotyšských literárních vztahů dal pražský knižní veletrh Svět knihy v roce 2006, na němž bylo Lotyšsko čestným hostem s velkou delegací lotyšských spisovatelů, dvěma desítkami doprovodných akcí a třemi novými českými překlady. Šlo o Lenkou Matouškovou přeložený román zmíněného Albertse Belse *Nespavost* (2006, napsán 1967, vydán 1987), který byl za sovětského období zakázán, mimo jiné pro paralely sovětské současnosti s křížáckou invazí do lotyšských zemí ve 13. století, a dále o antologii současné lotyšské poezie *15× poezie Lotyšsko* (2006, kolektiv) a povídek současných lotyšských spisovatelek *Krajinou samoty* (2006, Míša Bečková, Lenka Matoušková, Denisa Šelelyová, Michal Škrabal). Zde zastoupené dílo Ingy Ābele, významné lotyšské prozaičky a dramatičky známé i za hranicemi, bylo představeno Lenkou Matouškovou také samostatně, jednak výběrem povídek *Vítr proměnlivých směrů* (2009, *Sniega laika piezīmes*, v originále *Poznámky v době sněhu* 2004), jednak dvěma divadelními hrami *Ostřice* (*Dzelszāle*) a *Jasmín* (*Jasmīns*, obě 2012). Tak jako v našem výboru se zde Inga Ābele představuje jako dědička nejlepších tradic lotyšské psychologické prózy a dramatu. Výjimkou z prezentace současné literatury byla Lenkou Darmovzalovou vydaná novela *Podobizna* (2018, *Ģimetne*, 1943) z prostředí soudobé rižské bohémy. Zatím posledním vydaným překladem lotyšské prózy je mezinárodně úspěšný román Nory Iksteny *Mateřské mléko* (2023, *Mātes piens*, 2015), v němž autorka s využitím autobiografických zkušeností, kulturních symbolů a intertextuálních aluzí ztvárňuje zhoubný vliv sovětského zřízení na osudy žen tří generací. Román přeložila Anna Sedláčková.

Předkládaná antologie svým způsobem navazuje na zmíněnou antologii povídek současných lotyšských spisovatelek vydanou před 18 lety. Tehdy šlo rovněž o prezentaci vybraných významných autorů, z nichž Inga Ābele, u nás po roce 2000 nejprekládanější lotyšská autorka, je znovu

zastoupena i v nové antologii. Ta má ovšem větší rozsah než předešlá (jedenáct autorů oproti čtyřem) a poskytuje pestřejší a reprezentativnější pohled na současnou lotyšskou literaturu. Do nové antologie byly zařazeny jak starší, avšak stále aktuální autoři, žijící klasici Māra Zālīte a Guntis Berelis, tak mladší tvůrci, kteří v žánru krátké prózy vynikli až v novém tisíciletí (Inga Ābele, Jana Egle, Svens Kuzmins, Kristīne Ilziņa, Ieva Melgalve, Ilze Jansone, Inga Gaile), a také dva nedávní debutanti Rvins Varde a Andris Kalnozols.

Tematicky je antologie velmi různorodá. Začíná dvěma povídkami ze sbírky *Nikdy nevykládám hlouposti* (*Es nekad nerunāju muļķības*, 2018) Guntise Berelise, předního lotyšského teoretika a propagátora postmoderny, s jeho typickým absurdním viděním světa, intelektuální hravostí, oblibou v grotesku a provokaci. Jeho povídky i romány jsou v Lotyšsku čtenářsky velmi oblíbené a kritikou oceňované, autor je laureátem několika literárních cen.

Následuje úryvek z opakovaně vydaného románu *Insomnia* (2010, 2022) autorky Ilze Jansone, doktorky teologie a bývalé učitelky Teologické fakulty Lotyšské univerzity. Motiv teologie a víry je přítomen i v tomto románu, který ovšem překvapil lotyšské čtenáře silným tématem lesbické lásky. Ačkoli lotyšská společnost se zdá být nábožensky (lutersky, katolicky i pravoslavně) aktivnější a celkově konzervativnější než česká, současná lotyšská literatura má smělé a oceňované tvůrce děl s queer tematikou, jako je do češtiny přeložený básník Kārlis Vērdiņš, nebo nyní ukázkou představená Ilze Jansone. Její téma je pojato v intelektuálním a kulturně-historickém kontextu a ztvárněno v mnohovrstevnatém, literárně pozoruhodném textu, který by stál za překlad celý.

Další dvě povídky jsou z čerstvé povídkové sbírky Kristīne Ilziņi *Nebudu svēdēt proti vám* (*Es neliecināšu pret jums*, 2022). Spisovatelka se dosud věnovala hlavně poezii, dětské

literatuře, publicistice a literární kritice, nicméně již tato její první próza pro dospělé byla nominována na Výroční cenu za lotyšskou literaturu (nejvyšší lotyšské literární ocenění). Ilziņa ve své sbírce těží i z osobní zkušenosti z osudových 80. let minulého století (narodila se v roce 1969), přičemž přes dobovou tíhu se přenáší bez deprese, bez patosu, věcně a s určitou lehkostí, což v této souvislosti není v lotyšské literatuře běžné.

Následující dvě povídky čtenáře vracejí do současnosti a jsou ze sbírky *Ve světlo (Gaismā, 2016)* od Jany Egle, rovněž vyznamenané Výroční cenou. Na rozdíl od předchozí jmenované sbírky, a jak je to poměrně typické pro dnešní lotyšskou prózu, současnost je zde vykreslena drsně, sociálně tíživě, s motivy násilí a jiných negativních jevů. Z literárního hlediska je oceňována propracovaná kompozice, dramatičnost, autentické postavy i prostředí.

Další částí antologie je výběr povídkových miniatur Rvīnse Vardeho z knihy *O co tadý jde? (Kas te notiek?, 2019)*, první prózy vystudovaného filologa a zavedeného publicisty, nominované na Výroční cenu. Vychází ze vzpomínek, zážitků a novinářských zkušeností autora a obsahuje obrázky z běžného života svědčící o pozorovatelském talentu jejich tvůrce a podané vtipným a duchaplným způsobem.

Následuje ukázka z prvního dílu dílogie renomované autorky Māry Zālīte *Pět prstů (Pieci pirksti, 2013)*. Autorku dnes už lze zařadit mezi lotyšské klasiky, je významnou básnířkou, nejhranější lotyšskou dramatičkou a rovněž prozaičkou. Dílogie patří k žánru v lotyšské literatuře velmi oblíbenému, totiž žánru autobiograficky inspirovaných románů o dětství. Dílo bylo oceněno Výroční cenou a uvádí nás do sovětského období, do doby narození hlavní hrdinky a jejího života v deportaci na Sibiři (kde se narodila i sama autorka).

Ukázky z próz Svene Kuzminse pocházejí ze sbírky *Šamani z města (Pilsētas šamani, 2016)*, vyznamenané dvěma literárními cenami. Autor je nejen spisovatelem,

ale i novinářem, režisérem, hercem a výtvarníkem. V přeložených povídkách čtenáře zavede do rodného Latgalska (východního Lotyšska), ale také do Amsterdamu. Jak název napovídá, autor se zaměřuje na městské a kosmopolitní prostředí, vybírá si atraktivní témata, kritika u něj zaznamenala tradiční motiv lotyšské krátké prózy zvaný „drobné neduhy“ („smalkās kaites“), tedy různých zvláštností, které dovedou zásadně ovlivnit život postav. Typické je pro něj tragikomično, ironie, absurdita.

Povídka Ieva Melgalve *Laimdotino osvobození* pochází ze sbírky *My. 20. století (Mēs. XX. gadsimts, 2011)*, v níž byly soustředěny povídky objednané u renomovaných autorek s úkolem umělecky ztvárnit různá období lotyšské historie od revoluce roku 1905 až po 90. léta 20. století. Ieva Melgalve píše prózu už od 90. let a je také dramatičkou. Přeložená povídka nás zavádí do období konce sovětské okupace a začátku okupace německé v roce 1941 a tematizuje traumatizující téma holocaustu.

Ukázka z románu divadelního režiséra Andrise Kalnozolsa *Říkají mi Kalendář (Kalendārs mani sauc, 2020)* nám představuje debut autora, oceněný Výroční cenou a již přeložený do několika jazyků. Hlavní hrdina trpí těžko definovatelnou duševní poruchou (autismem?) a pomocí dopisů místnímu pastorovi reflektuje svůj život v lotyšském maloměstě, k němuž patří i nešťastná láska. Obliba románu spočívá jak v neobvyklosti tématu, tak v jeho svěžím podání.

Ukázkou ze sbírky povídek *Bílé šaty (Balta kleita, 2020)* se českému čtenáři již po čtvrté představuje Inga Ābele, jedna z nejocetňovanějších současných lotyšských prozaiček. Její texty vycházejí z pozorování běžného života, analýzy lidské psychologie a vyvolávají hluboké etické, sociální a existenciální otázky. Jedna z povídek se týká také livského jazyka.

Poslední ukázkou je úryvek z románu Ingy Gaile Krasavice (*Skaistās, 2019*). Autorka je rovněž básníčkou, drama-

tičkou a režisérkou, je předsedkyní lotyšského PEN klubu. Román navazuje na předchozí dílo *Střepy* (Stikli, 2016) a odehrává se od 40. do 90. let minulého století, přičemž přeložené úryvky se týkají let 1941–1943, tedy německé okupace. Román (i ukázky z něj) má ovšem nadčasové poselství a na životních příbězích postav ukazuje věčnou křehkost lidství tváří v tvář zlu všeho druhu. Vhodné ozvláštnění antologie tvoří úvodní překlad básně z ugrofinské lívštiny (livonštiny) a závěrečný dovětek přeložený z východolotyšského dialektu – latgalštiny.

Překladatelský tým antologie, organizovaný Annou Sedláčkovou, tvoří stávající či budoucí profesionální letonisté. Až na Milana Hoplíčka, absolventa bakalářského studia baltistiky na Masarykově univerzitě v Brně, jsou všichni původem z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jsou to absolventi magisterského studia letonistiky Michal Škrabal, Lenka Matoušková, Denisa Šelelyová, Naďa Dřizga, Anna Sedláčková a Ondřej Muroň. Překlady lotyšské prózy u nás tedy pokračují a mají budoucnost, nezbyvá než si přát, aby měly co nejpríznivější podmínky jak ze strany nakladatelů, tak ze strany čtenářů.

Pozvánku na oběd v budově parlamentu jsme s mou drahou polovičkou obdrželi už před půl rokem – decentně vyhotovenou, vytištěnou zlatým písmem na silném křídovém papíře: „Vážená paní / Vážený pane, zveme Vás na každoroční slavnostní oběd v parlamentu.“ Toť vše, tečka, ano, samozřejmě ještě lotyšský státní znak a podpis prezidenta navrch. Ovšem, po dobu oprav prezidentského paláce se akce přesouvá na půdu parlamentu. Poté nám několikrát zavolali z prezidentské kanceláře, vyptávali se, zda se opravdu hodláme zúčastnit, informovali nás o průběhu oběda a dalších drobných, nicméně důležitých detailech, které je rozhodně nutné vzít v úvahu při účasti na oficiálních akcích. Bylo to od nich chytré, poslat pozvánku takhle brzy. Člověk nikdy neví: třeba někdo plánuje cestu do zahraničí nebo se tam chystá přestěhovat, nebo má zrovna na tu dobu naplánovanou operaci – stát se může cokoli.

Přiznávám, že nás pozvání velmi potěšilo, a nejen to, také ten výraz neskrývané závisti, který vyvstal na tvářích přátel a rodiny, když se o něm dozvěděli. Samo sebou nechyběly gratulace, potřásání rukou, poplácávání po zádech – někteří dokonce mou ženu objali nebo políbili na obě tváře, aby vyjádřili svou radost, ale před mýma očima se jim nic skrýt nepodařilo – moc dobře jsem viděl ten jejich výraz potlačované závisti. A neříkejte mi, že vy také nezávidíte! Uvědomuju si, že místo nás by tam chtěl jít každý. Dokonce i moji rodiče – copak nesešpulili rty a v očích jim podezřele neblýsklo, byť se se strnulým úsměvem snažili dát najevo svou radost? Očividně i oni závidí, i když k tomu nemohou mít důvod – takové pozvání by jim beztak nepřišlo, neslyšel jsem totiž o žádném důchodcovském páru, který by pozvali na oběd do parlamentu. Je to nespravedlivé, ale realita je

holt vždy drsnější, než bychom si přáli. A můj bratr? I on, lékař, chladný anesteziolog, který díky své profesi přivykl dennodenně ovládat své emoce, jen potřásl hlavou a posmutněle vzdychl – jak rád bych byl na vašem místě... Ale to všechno jsou nesmysly, závist je nadmíru lidská vlastnost, chápu to. Nezáviděl bych snad já, kdyby to pozvání místo nás dostal právě můj bráška? Záviděl bych, a co víc, nehodlám nic skrývat – závist druhých mi přináší radost a uspokojení. Jsme přece jen lidi, no ne?

Řeknu vám, že příprava na akci byla zběsilá a ve zbývajícím půlroce nám vyplnila téměř všechen volný čas. Neko-nečné návštěvy lékařů (a byla to nějaká vydání!), polikliniky a fronty, prohlídky a kontroly, vyšetření a očkování... Co na tom, že jsme s ženou nebyli nikdy nemocní, kdovíjaké neduhy se mohou v člověku skrývat. Rozšíříme mezi poslanci nějakou ošklivou infekci nebo bůhvíjakou nákazu – a už nám tu ostudu nikdo nikdy neodpáře! Ne, to raději fronty a injekce, sichr je sichr. A krejčí – má žena v nádherných bílých šatech s vlečkou, jako na svatbě. Sama na tom trvala, chtěla vypadat svěže a nedotčeně jako zamlada. Kolik si myslíte, že dnes stojí dobrý krejčí a jak dlouho se na něj čeká? Kolikrát k němu musíte na zkoušku? No, to je právě ono. Dokonce jsem si musel vzít úvěr, vůbec mě nenapadlo, že je to všechno tak pekelně drahé, ale to víte, peníze jsou mi teď naprosto ukradené. Kašlu na všechny úvěry a vůbec na peníze. Nedostanou ode mě zpátky ani korunu – a vědomí toho ve mně vyvolává pocit úlevy, člověk kráčí po asfaltu, přitom jako by se vznášel v oblacích!

Ještě k tomu oblečení... Pro mě – patřičně formální, smoking. Nová košile, kravata, boty, dokonce i spodní prádlo nové, ani jednou nenošené. Smoking jsem na sobě neměl už celou věčnost, naposledy na svatbě, nejsem velkým příznivcem nóbl ohozu – člověk aby se pořád bál, že se pokecá polévkou nebo omáčkou, připadá si v něm jak v sádře, něco vezme a pokydá si tím kalhoty. Byly takové případy, vzpomí-

nám si, že i na naší svatbě... Ale na tom nesejde. Kadeřnice, manikérky, pedikérky, má ženuška celý ten dlouhý půlrok svědomitě chodila ke kosmetičkám na všelijaké depilace, solárka a laserové procedury, balila se do mořských řas, doprávala si čokoládové, pивní a bahenní koupele, akupunkturu mikroehličkami – jak to mám všechno udržet v paměti, a ještě tomu rozumět. Ale musím uznat, že výsledek je patrný, a nevadí, že se teď vídáme tak málo, protože večery tráví na svých procedurách. Nikdy by mě nenapadlo, že je to všechno tak složité, časově náročné a mastné. Jindy bych si takhle hýřit nedovolil, ale protentokrát si dokonale uvědomuju, že musíme vypadat adekvátně situaci. Oběd v budově parlamentu – to je nadevše. Poslední půlrok jsme žili výhradně přípravami na tuto událost. Naše Severka, za níž kráčíme, mám-li se vyjádřit básnicky. Neuvěřitelné množství práce a, upřímně řečeno, strašně únavné. Večer zbývaly síly jen na to, padnout do postele.

Samozřejmě jsme se všemožně snažili přijít na to, proč nás vůbec pozvali – nejsme přece ničím výjimeční, uznávám, že jsme ti nejobyčejnější lidi, na rozdíl třeba od mého bratra, který se stal uznávaným anesteziologem. Musím říct, že jsem nikdy nepochopil, proč je jeden uznávaný a druhý nula, podle mě na tom nic není – nasadit pacientovi masku a nechat ho spát, ale ne, můj brácha není žádný nýmand, je to výborný doktor. No jo, ale k čemu mu to je, když nemůže na oběd do parlamentu. Když jsme s manželkou probírali obědy z předchozích let, přesvědčili jsme se, že na ně zvou obyčejné a v každém ohledu normální lotyšské občany. Možná právě proto, že jsou obyčejní, normální a v ničem zvlášť nevynikají, nevylije pak nikdo vládě na hlavu další kýbl špíny – hele, pozvali tyhle ty, jak jinak, jsou takoví a makoví, no jasně, no jasně, jak se s takovými lidmi měřit... Ne, na oběd pozvou průměrnou rodinu – ani omladinu, ani důchodce. Samozřejmě že pozvaní nesmějí jednat v rozporu se zákonem, taky je žádoucí, aby byli váženými pracovníky

i členy společnosti, vyznávali zdravý životní styl, jak jen to dnes v moderním městě jde, a byli dostatečně pohlední, aby nebyla ostuda ukázat je v televizi...

Říkáte si, že o sobě máme vysoké mínění? Ale kdeže, k těmto závěrům jsme dospěli po šesti měsících přemýšlení. Skutečně splňujeme všechna tato kritéria, přičemž je třeba mít na paměti, že kritériem nemyslím konkrétní čárku na pomyslné stupnici, ale větší či menší amplitudu. Koneckonců na otázku: Proč my, a ne jiní? lze opáčit: A proč jiní, a ne my? Jaká otázka, taková odpověď, že? Ne, už chápu, je to ta nešťastná zhouba každého z nás, zvaná závist – člověk se ptá na druhé, a musí přitom myslet na sebe. Proč oni, a ne já? Jsem snad horší než oni? To nic, nebojte, i na vás jednou dojde řada, všichni se tam jednou dostaneme. Parlament je možná pomalu se sunoucí stroj, ale jakmile se rozjede, už ho nelze zastavit a hostina jede na plné obrátky.

Nejednou jsme si s manželkou představovali, jaké to bude. Hektické ráno, které stráví nakrucováním před zrcadlem a líčením. To já se ve svém elegantním smokingu možná nebudu cítit příliš pohodlně, ale znáte to, když už si na něj zvyknete, naroste vám sebevědomí až do nebe. Holt je to tak, i fasáda je důležitá, a je jedno, že je krapet cizí vaší nátuře. Zavoláme si taxíka a řekneme adresu: Jakubská 11. Taxikář, když nás uvidí tak načančané a uslyší tu adresu, nejspíš pochopí, kam jedeme, a v očích mu také probleskne závist. Vystoupíme z taxíku u budovy parlamentu, řidič nám asi popřeje hezký den a o něco později našťavaně zaskřípe zuby. Jen ať se šklebí, je to náš den, ne jeho! A pak...

Upřímně řečeno, vůbec nevím, co se bude dít pak, protože se mi nikdy nepoštěstilo navštívit parlamentní budovu, takže nemám nejmenší tušení, jak je to tam všechno zařízené. Bezpečnostní kontrola? Prověří nás nenápadně nějakými detektory kovů nebo tak něco? Proskenujou nás jako na letištích? Na tom nezáleží, je to podružnost. Nejspíš po nás budou chtít pasy a naše jména si zapíší do nějakého

seznamu návštěvníků. Určitě nás někdo přivítá – ale kdo? Snad samotná předsedkyně parlamentu? Místopředseda? Nebo jen nějaký vysoce postavený úředník? Nevím, nic nevím, ale to nějak zvládneme, musí se přece postarat o to, abychom se tam necítili jako cizí. Potom se s manželkou budeme muset rozloučit, ji odvedou do ošetrovny a mě do jídelny. Ministr za ministrem, v čele se samotným prezidentem, náměstek za náměstkem – ti všichni mi přijdou potřást rukou a blahopřát k tomuto šťastnému dni. Možná si s některým z nich i trochu popovídám – ne o něčem konkrétním, rozhodně ne o politice, jen tak o životě, o práci, o počasí a podobně. Snad mě i pozvou, abych se vyfotil s prezidentem – to se přece na takových akcích dělává, ne? –, a pak tu fotku dostanu i s jeho autogramem a budu si ji moct hezky zarámovat a pověsit na čestné místo na zdi. Já vím, vím, všichni ti ministři a poslanci nám taky budou závidět, ale háček je v tom, že oni se sice oběda účastní, ale počítají se spíš mezi organizátory akce, zatímco my jsme zvláštní hosté. Ten den budeme v parlamentu hlavními postavami my. Je to ztraceně složité, v takovýchto setkáních aby se čert vyznal – kdo je hlavní aktér a kdo hraje druhé housle. Každopádně já se budu dmout pýchou a usmívat se tak, až mě z toho začne bolet čelist, pozornost všech bude totiž upřena na mě, alespoň pro tuto chvíli.

A pak začne to nejdůležitější. Nemám potíže představit si, jak se to asi odehraje. V televizi jsem viděl všechny dosa-
vadní obědy v parlamentu, opravdu všechny, i když jinak se na televizi moc nedívám – no, občas na zprávy, možná sem tam nějaký ten lotyšský film nebo seriál. Nerad ztrácím čas dřepěním u televize, ale přenosy z parlamentních obědů jsem si nemohl nechat ujít. Vzpomínám si, jak jsem se jednou, když mi řezali slepé střevo, probudil po narkóze, a ještě celý omámený jsem sjel očima po hodinách – a jako blesk mi hlavou projela myšlenka: Prokrindapána, za sedm minut to začne! A jak jsem byl zafačovaný, seskočil jsem

z postele a alou do odpočívárny! Tam už seděly sestry, přilepené k televizní obrazovce, takže si ani nevšimly, že jsem se vplížil dovnitř a obezřetně se jim usadil za záda. Kdyby to postřehly, nelítostně by mě hnaly zpátky na cimru. Takže se můžu svým způsobem chlubit, že jsem ty slavnostní obědy viděl úplně všechny, a když už jsem neměl možnost sledovat přímý přenos, kouknul jsem aspoň na záznam na internetu. Ovšemže nejsem v Lotyšsku jediný, sami víte, jak moc je tento pořad populární, na každý pád je ve mně jakási vlastenecká hrdost, hoří ve mně, věř, věštit... Cože? Já - ukecaný? Že neustále odbíhám od tématu? No, to asi ano, ale, pochopte mě, jen mě chápejte, taková událost, taková událost... Člověku se něco takového stane jen jednou za život. Možná že ano, možná jsem opravdu kapánek ukecaný. Fakt rád mluvím, ale nikdy nevykládám hlouposti - a hádám, že i mé vysokoškolské vzdělání, i když nepracuju ve svém oboru, o leccems svědčí.

Takže kde jsem to skončil? Aha, u slavnostního oběda. Jen si to představte - sál, dlouhatánská tabule pokrytá bílým ubrusem, nablýskané talíře, ve světle lustrů se lesknou skleničky, v čele stolu prezident, z jedné strany premiér, z druhé předsedkyně parlamentu. Podél tabule ministři a poslanci, všichni klíčoví lidé v zemi, pokud zrovna někdo nemá tu smůlu a nemusí být na služební cestě v zahraničí, případně nemá nějaký jiný důležitý závazek. Výkvět národa u jednoho stolu, řečeno vznešeně. Ať už patří k jakékoliv straně a jindy na sebe nevraží nebo spolu souperí, tady jsou všichni pospolu na jednom místě. Pokaždé, když jsem tuhle scénu viděl v televizi, zachvátilo mě vzrušení bezmála opojné - až mi to vehnalo slzy do očí. Řeknu-li, že tuto jídelní tabuli lze směle považovat za symbol národní jednoty, vůbec nepřeháním.

Tak tedy - celý výkvět národa sedí u stolu, a byť se tváří důstojně, je vidět, že přinejmenším někteří z přítomných se netrpělivě ošívají. Jeden si z nějakého důvodu utahuje

uzel na kravatě, jiný bere do ruky nůž nebo vidličku, zvedá je k očím, jako by chtěl prozkoumat, co je to vlastně za nástroj a co si s ním počít, další s napjatým výrazem ve tváři ťuká prstem do displeje telefonu, jako by zrovna teď bylo zapotřebí poslat neodkladnou zprávu. Někteří se baví, zuby jim blýskají, jiní naopak mlčí, pohroužení v myšlenkách, oči mnohých se upírají k momentálně zavřeným dveřím sálu, ti temperamentnější, kteří byli náhodou usazeni zády ke vchodu, se bezděčně, aniž by si to uvědomovali, každých pár vteřin ohlížejí – už to začalo, jak dlouho ještě...? A pan prezident – usmívá se otcovsky, občas přejede pohledem po přítomných, jako by kontroloval, zda všichni dorazili, jindy pohlédne na jednu či druhou stranu a prohodí pár slov s premiérem nebo předsedkyní. Ale i on čeká. Zkrátka a dobře, všichni jsme lidi – a nikomu z nás, ani ministrům a poslancům, není nic lidského cizí. Ve mně podobné čekání pokaždé vyvolává chápavý úsměv. Všichni se snaží tvářit vážně, neotřesitelně a odměřeně, ale zároveň možná ani netuší, že právě nyní vystupuje na povrch silněji než kdy jindy jejich lidskost.

A já? Sedím v hrdé samotě na konci tabule přímo naproti prezidentovi, také čekám a také se snažím skrýt své rozrušení. Ale všechno čekání jednou končí. Dvoukřídlé dveře sálu se bezhlučně otevírají, vcházejí dva číšníci, oblečení v jakýchsi stejnokrojích, bílé utěrky přehozené přes předloktí, staví se po své straně dveří a ustrnou tam jako čestné stráže. Televizní komentátor jednou řekl, že jsou to dvojčata, vybraná speciálně pro tuto příležitost. Taková elegantní dekorace. Chvilí se nic neděje... Všechny oči se upírají ke dveřím... Zní tichá hudba v podání neviditelného komorního orchestru. Vlastně nevím, možná je to nahrávka, ale rád bych věřil, že v tak slavnostní chvíli bude hrát živá hudba – hudebníci v černých fracích, s oduševnělými výrazy v obličejích, očima zavrtanýma do not, housle, violoncello a kdovíco ještě... Krásné, že?

A pak se ve dveřích z polotmy předsálí vynoří šestice číšníků nesoucích na ramenou obrovský postříbřený tác. Bývá hodně těžký, za nosiče jsou proto vybíráni statní a urostlí muži – ne nějakí tajtrlíci, co svedou za barem žonglovat s flaškami. Táč je přes dva metry dlouhý a nejméně metr široký – i tady bych rád věřil, že je vyroben z ryzího stříbra, neboť k aristokratické události se hodí pouze aristokratický kov. No, ale jestli je jen postříbřený, tak je to taky v pořádku. A na tom podnose ležíš ty, moje drahá ženuško, před nějakou chvílí jsi byla na ošetřovně a pak v parlamentní kuchyni. Vypadáš tak úžasně, jsi čerstvě upečená, lákavě dozlatova, i když tu barvu bude vidět až později – momentálně máš tvář a ruce nabílené jakousi kulinářskou šminkou. Protože kdo dokáže ocenit krásu dobře propečené ženy? Já ne, a pravděpodobně ani prezident, ministři ani poslanci. Pečeně je pečeně a žena je žena, to je bez debaty, takže bělidlo je tu namístě. Musím se přiznat, že mě vždycky zajímalo, kde je v parlamentu ta obrovská trouba, v níž se dá upéct celý, nenaforcovaný člověk. A kdo jsou ti geniální kuchaři, kteří se tohoto úkolu zhostí. Protože předseda, ministři a poslanci se pokaždé olizují až za ušima, žádají o přídavek a na konci se tváří trochu zklamaně, že toho bylo málo a hostina tak brzy skončila. Celý lotyšský národ teď zírá na televizní obrazovky a všichni si říkají: Jak to asi chutná? Ha, abyste tohle zjistili, musíte se stát přinejmenším poslancem.

Tác bude položen do čela stolu, před prezidenta. Ten také první povstane. Ano, pane prezidente, už víme, co uděláte! S očima jiskřícíma příjemnou předtuchou se natáhnete přes okraj podnosu – moje choť, jak znám váš vkus, je speciálně položena tak, aby měla nohy co nejbližší u vás –, nadzvednete lem jejích bílých šatů (pochopitelně jen ve vší slušnosti) a vyříznete z jejího stehna pořádný kus masa – teprve teď všichni uvidí, jak krásně v troubě zhnědla (kuchaři prý k získání tohoto odstínu používají med). Vy máte šunčičku

opravdu rád, pane prezidente, to všichni víme. Číšník vám mezitím do sklenice nalije neperlivou vodu...

A sem vložím tučnou trojtečku. Spoustu trojteček, abych opět potvrdil – už jsem říkal, že jsem si toho sám vědom –, že jsem tak trochu ukecaný. Mohl bych ještě dlouho pokračovat, podrobně popisovat další průběh oběda, ale je to nutné? Jsou to jen fantazie, a ty, jak známo, bývají plonkové.

Protože – nic z toho se nestane. Ne, samozřejmě že bude sál, bude tam prostřená tabule, u ní prezident, hamižní ministři a poslanci, bude tam televize a novináři, otevrou se dveře, přijdou číšníci s tákem na rameni... Ale na něm nebude ležet moje milovaná žena, oblečená v bílých šatech. Na podnose totiž nebude vůbec žádná žena. Bude tam řádně propečený muž v černém smokingu, bílé košili, s elegantně proužkovanou kravatou. S nádherným červeným jablkem v pootevřených ústech mezi bílými zuby – nedávno jsem byl u zubaře a ten mi je krásně vypulíroval, jsou opravdu zářivě bílé, nemusím se stydět ukázat je národu. Já! Já! To já tam budu ležet! A bude to triumfální okamžik mého života! Všechno jeho smysl na jednom stříbrném podnosu, pravda, hodně velkém – v takové chvíli se nevyhýbám hlasitým frázím.

Možná se ptáte, jak to celé zařídím. Velmi jednoduše, přesněji řečeno, všechno už je domluvené a zařízené. Vzpomínáte si na mého bráchu, toho skvělého anesteziologa? I přes rozdílný způsob života a světonázor jsme si udrželi mimořádně dobré, srdečné vztahy. Dokonce si troufám říct, že mi byl vždycky nejbližším člověkem, samozřejmě hned po mé milované choti. Víte, jednou za rok mu nemocnice dává placené volno kvůli slavnostnímu obědu v parlamentu, přestože nejde o volno v obvyklém slova smyslu. V ten den bratr plní svou čestnou povinnost. Jde do parlamentu a v tamní ošetřovně vybavené mimo jiné vším potřebným pro práci anesteziologa pomáhá návštěvníkovi pozvanému

na oběd usnout. Utiší ho, zbaví ho emocí a příslušnosti k tomuto světu. Příliš se tím nechlubí, ale já dobře vím, jak je na tento svůj čestný úkol hrdý – stát mu za tuto práci nezaplatí ani korunu. Nebudu vám říkat, kolik námahy mě stálo přesvědčit ho, aby mě vyměnil za mou ženu. Věřte mi, nebylo to snadné; hádali jsme se celé hodiny, on se odvolával na články a paragrafy všelijakých zákonů a já zase ukazoval prstem na jiné články a paragrafy, které jeho argumentaci činily kulhající a neprůkaznou. Nicméně naše neshody už nejsou vůbec podstatné. Hlavní je, že mě pochopil a nebude se divit, až přijdu na ošetřovnu místo manželky. Pravděpodobně spolu neprohodíme ani slovo, a dokonce budeme předstírat, že se vůbec neznáme, bratr na mě jen spiklenecky mrkne, až mu budu ležet na stole, aby nepřivedl do rozpaků asistentku a sestru.

Ale vy se pořád ptáte: a co manželka? Opravdu dobrovolně souhlasila s tím, že mi přenechá svou roli? Je její láska schopna překonat všechna pokušení vezdejšího světa, dokonce i pozvání na oběd do parlamentu? Ne, žádný Lotyš by pochopitelně nebyl něčeho takového schopen, ať už je jeho láska sebevětší. Má žena o mých úmyslech nevěděla, netušila vůbec nic. Naopak, dál se horlivě připravovala na slavnostní oběd; nadšeně vyprávěla, jak by pak byla krásná a svůdná, kdyby šla ještě na jednu cukrovou depilaci; dumala nad tím, který ministr si vybere jakou část jejího těla; při obědě se snažila přijít na to, jak asi bude chutnat ona sama; snila o tom, jak se bude celá akce vyjímat na televizních obrazovkách a jak moc jí budou kamarádky závidět, až ji uvidí... No, takové ty obvyklé věci v podobné situaci, co k tomu dodat, sami si to dokážete představit. A já zatím tiše skřípal zuby – proč? Proč je svět tak nespravedlivý, že všechno dostane ona, a ne já? Víte, tolik let jsme spolu žili ve šťastném manželství, a teď... Ne, nezačal jsem ji nenávidět kvůli závisti, ale pocity, které mě přemohly, nebyly příjemné. Cítil jsem, že až to všechno skončí, až bude má

žena snědená, její kosti obrané, nic už nebude jako dřív. Něco se vytratí, něco nesmírně důležitého. Můj postoj k ní se změní a já si ji nebudu moct uchovat v paměti, vzpomínka na ten velký den pokazí náš vztah... Je obtížné vyjádřit tenhle komplex emocí. Ano, ano, zase ten odporný hlodavec jménem závist. Do konce života jí budu závidět a tento pocit pomalu, ale jistě zničí naši lásku. Proto jsem se rozhodl.

Ovšemže bych ji mohl strčit do sklepa nebo někam jinam a vyrazit do parlamentu sám, ale představte si, jaký život by pak měla? Nic než závist, vztek, zášť. Zkrátka a dobře, ona se toho velkého dne nedožije. Neptejte se, kde ji hledat – za prvé je to jedno, za druhé ji stejně nenajdete. Oběda v budově parlamentu se zúčastním já sám.

PAN HEIDEGGER MÁ KOČKY RÁD

„Musíš donést sledě! A nezapomeň na Heideggera!“ řve seshora sestra; vylezla ze svého pelechu, dobelhala se ke schodišti v horním patře, naklonila se přes zábradlí a teď si libuje v nekonečném kočičím reji v předsíni dole v přízemí. „Já vím, já vím,“ bručím si tiše pro sebe; sestru moje odpověď nezajímá, beztak ví, že bych se neodvážil neuposlechnout. Ráno sotva začalo, snídaně zůstává nedojedená, ale dnes je náš sledový den. Musím jít na trh a lacino koupit sledě, aspoň deset kilo, a ještě lépe dvanáct, aby vydrželi na celý týden. Oblékám si kabát a dlaní se z něj snažím smést kočičí chlupy, kterými je celý pokrytý. Nesnáším kočky, ale hlavně nesnáším, když se vplíží ke mně do pokoje. Snažím se udržet si svůj pokoj jen pro sebe. Ale jim se stejně vždycky podaří dostat se dovnitř – vyskočí na kliku, svou vahou ji stlačí dolů a už jsou uvnitř. Až se vrátím z trhu se sledi, pokoj bude zase určitě plný koček. Nejraději bych dveře zamkl, ale zamykání je už bůhvíjak dlouho rozbité. Teď během předjaří

opanujou chlupy těch zatracených koček celý dům: stočené do malých chuchvalců se při sebemenším průvanu kutálejí po podlaze; hromadí se v rozích, pod postelí a skříněmi, ulpívají na každém kousku oblečení, nacházím je v polévce, v hrnci s vařenými bramborami, a dokonce i na ruličce toaletního papíru na záchodě, jsou jimi pokryté talíře a přibory, zdá se, že všechen vzduch je plný kočičích chlupů, dýchám chlupy, udusím se, až mi zacpou plíce. Kabát teď není o nic čistší, zato mám i dlaň obalenou jemnou kočičí vlnou; přejíždím dlaní po stěně. Zvednu nakouslý chleba se salámem od snídaně, opatrně otevřu dveře a nakopnu do žeber kočku, která se chystá úzkou škvírou vklouznout do mého pokoje. Kočka roztáhne tlapky, naježí ocas, zlobně mňoukne, odplachtí bokem a zapadne do houfu svých soukmenovců; ještě po ní mrštím chlebem, který se rozplácne o zeď a spadne na zem. Kočky – které už dva dny nedostaly najíst, protože celý pytel sledů od minula už sežraly – se za ním ženou a ze snahy urvat si svůj díl z jediného krajíce vzniká nepředstavitelná mela. Nevidím, která nakonec měla to štěstí. A ani mě to nezajímá. Vzduch v předsíni silně páchne, mají totiž hned pod schody záchod, kam jsem vysypal několik kbelíků šterku – a jak se tam mezi sebou věčně mydlí, lítá podestýlka i se zaschlými hovínky vzduchem. Ale já už si na to zvykl a ten štiplavý zápach už skoro nevnímám. Nyní se můžu zdárně proplížit ke vchodovým dveřím. Podívám se nahoru – a tam stojí, opřené o zábradlí a navlečené do špinavého županu, to odulé stvoření, moje starší sestra, nehty obou rukou má zaryté do zbytků vlasů. „Přines sledě! Zvířátka chtějí nějakou lahůdku!“ křičí znovu zplna hrdla. Sestře je jedno, jestli jsem ve svém pokoji za zavřenými dveřmi, nebo jí stojím přímo před nosem, řve, jako kdybych byl hluchý. „A Heideggera nezapomeň!“ křičí ještě s hlavou vystrčenou z okna, když už jsem u vrat. Jako by dobře nevěděla, že starý Heidegger je už passé a pro dnešek nepoužitelný. Má sestra vlastně Heideggerovi vůbec neříká

Heidegger. Říká: „Hééjdegger,“ a protáhne to první é svým nosovým hlasem. A plným jménem mu říká: „pan Martin Hééjdeggerojc“. To pak vystrčí bradu, tlusté rty se jí našpulí do hrdého úsměvu, oči se zaboří za bouličky tváří a stáhnou se do úzkých štěrbin a ona se mi svým vítězoslavným pohledem zavrtá do tváře. Nevím, co má na mysli, když říká „pan Martin Hééjdeggerojc“, jestli vůbec něco – ale cosi v ní v těch chvílích ožívá. Možná si nevychutnává jen to jméno, podobně jako si pochutnává na těch věčných pečených sledích (většinu jich dostanou kočky, ale pár kilo zbyde taky nám), ale vychutnává i vlastní vzpomínky.

V pravé ruce jsem držel igelitku živých sledů z trhu, dobrých dvanáct kilo, a k tomu – pro tak náročného zákazníka – ještě pár pořádných hrstí navrch, což by dohromady dalo bratru třináct kilo. Tentokrát jich bude dost na celý příští týden. Na sledě v igelitce jsem položil knihu *Holzwege* od pana Martina Hééjdeggerojc, kterou jsem koupil v Rozeho knihkupectví. Kniha musela být příslovečnou poslední kapkou, protože taška se protrhla, a dvanáct, ne, všech třináct kilogramů sledů najednou vyhřezlo ven – a drobné rybky se jako slizce stříbřitý proud řtily po schodech knihkupectví a ten příval pokračoval přes okraje schodiště až do spodního patra, kde sídlí papírnictví. Ztuhl jsem a zkoprněle shlédl dolů k nohám: sledi se kroutili jeden přes druhého a hemžili se mi kolem špiček bot jako živý a neustále se měnící koberec. Do palčivě umělého ovzduší knihkupectví vnesli přírodní chladivou svěžest, zhluboka jsem se nadechl a na okamžik se cítil úžasně dobře. Byl jsem zakořeněný v proudu ryb jako nějaký rybí král, jemuž na počest pokryli schody sledovým kobercem. Koberec ze sledů, kolem dokola knihy a uprostřed toho já. A opravdu jsem byl v samém centru dění, neboť oči lidí se na mě vmžiku upřely: někdo o krok ustoupil, jiný se z nějakého neznámého důvodu posunul blíž, jako by si v tom proudu taky chtěl smočít špičky bot, ale většina jen stála a tupě zírala. Nepamatuju si, že bych se někdy stal středem

tak neodbytné pozornosti. Po třpytivém proudu splývaly dolů rovněž Heideggerovy *Holzwege*. Pár prodavaček poblíž mě váhalo a přemýšlelo, co mají dělat, ale ještě zmatenější byl zdejší hlídač, jemuž bylo jasné, že něco udělat musí, ale nebyl si jistý, co přesně. Cítil, že za to můžu já, ale nevěděl, co si se mnou, starcem, počít. Zdálo se, že by nejraději rukama smetl sledě na jednu hromadu a nacpal si je do kapsy, ale dlaně měl příliš úzké a kapsy moc malé. Jedinou osobou, která mohla tu nehodu odstranit, byl proplešatělý uklízeč v modrém flekatém plášti s kbelíkem a lopatkou.

„Ty zatracený potvory teď chcípnu hladu. Ale jen ať pochcípaj, co je mi potom,“ zabručel jsem a v očích lidí kolem mě se mihl záblesk zvědavosti. Přistoupili blíž a snažili se zjistit, co si to pro sebe mumlám, jako by v mém nezřetelném brblání tkvěl klíč k tomu, proč tu stojím v té sledové záplavě jako rybí král. Sehnul jsem se, vhodil do igelitky hrst sledů, ale ti samozřejmě zase vyklouzli druhým koncem ven; přiběhla jakási žena s mopem a nesouvisle mi jím začala tukat do nohou. Díky jejímu úsilí se dal koberec ze sledů opět do pohybu a rozlil se do ještě větší šíře; lidé ustupovali dál do rohů. Nikdy by mě nenapadlo, že dvanáct, no dobře, celých třináct kilo sledů bude takové množství. Vylovil jsem Heideggerovy *Holzwege* a za mocného zvedání nohou jsem si slavnostně vykračoval ke dveřím. Báł jsem se, že mě už už chytí za loket ochranka a stáhne mě zpět, ale on tam jen stál, pohyboval rty, vrtěl hlavou a vyprovázel mě nicneříkajícím pohledem. Ve dveřích jsem se zastavil, otočil se, omluvně roztáhl ruce a pokusil se zdvořile uklonit, ale vypadalo to spíš, jako bych se klaněl po úspěšném představení a čekal na potlesk.

„Přinesls sledě?“ huláká seshora sestra. Její hlas je přes sbor koček sotva slyšet. Kočky vrní a hladově mě pozorují – cítí vůni sledů, vycházející z igelitky, v níž jsou zabaleny Heideggerovy *Holzwege*; nervózně pobíhají po předsíni, mačkají se v koutech a lezou jedna přes druhou – zdráhají

se ke mně přiblížit v obavě, že je nakopnu do žeber, až odletí. Ano, kopanec dostat můžou, ale tenhle týden ať ty kočky chcípnou hlady, žádní sledi nebudou, důchod bere-me až příští týden. Pro mě za mě, ať se navzájem sežerou, ať si navzájem urvou nohy, ocasy a uši, ať si vyškrábou oči. „Sledě nemám. A žádní nebudou,“ odpovím. „Přinesls ty sledě?“ křičí znovu sestra. Vystoupám k ní, hodím na postel slizkou, rybinou páchnoucí igelitku s knihou a řeknu: „Tady máš svého Heideggera. Pěkně si počti!“ Sestra lhostejně přikývne, jako by se to rozumělo samo sebou, že ode mě v pondělky dostává Heideggera, a zopakuje: „A sledi?“ „Žádní sledi nejsou a nebudou. Ať chcípnou hlady,“ říkám. Sestra na mě ohromeně zírá velkýma očima. To je mi pěkný začátek týdne – dnes na mě všichni civí: nejdřív lidi v knihkupectví, teď kočky i moje vlastní sestra. Před těmi pohledy není úniku, člověk aby se z toho zbláznil. „Sledi!!!“ opakuje ještě jednou žalostně. „Jestli chceš sledě, tak si pro ně běž sama. Vem si je, kde chceš. Nemám tvý sledě. Chcípni hlady i se všema svejma kočkama! A peníze už taky nejsou. Čti si svýho Heideggera a dej pokoj!“ bručím vztekle, v duchu si odplivnu a scházím dolů, poslouchám, jak sestřino bědování postupně nabývá na síle: chudácci nevinná zvířátka teď umřou, já jsem takový a makový, ale pan Martin Hééjdeggerojc – ten měl kočky moc rád. Hleny a slzy stříkají na všechny strany, sestru vehementně podporujou kočky, lamentace se postupně mění v nesrozumitelné drmolení. Možná jsou to citáty z Heideggera – nevím, nečetl jsem ho. Jen ať se vyřve, jsem na to zvyklý, se sestrou nemá smysl se hádat, stejně ji člověk o ničem nepřesvědčí – a po půl hodině všechen ten povyk utichne sám, sestra si zase sedne do postele, s očima zavrtanýma do zdi a Heideggerovou knihou na klíně.

V roce 1928 přijel Heidegger do Rigy a přednášel na Herderově institutu. Má sestra, tehdy čerstvě po škole, šla z nudy na procházku s jednou svou kamarádkou, která prý

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Lidé jako my***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.